

gemeinschaftlichen Stamme hin, viele ihrer ursprünglichen gemeinschaftlichen Eigenschaften sind schön erhalten geblieben.

Beide Familien sind natürliche, die *Gentianaceen* jedenfalls mit Ausschluss der *Menyanthaceen*, darum habe ich mich enge an ihre Grenzen gehalten. Dagegen habe ich Ordnungen nicht berücksichtigt, weil besonders die Ordnung der Centrospermen gerade nicht natürlich ist. Jenen zu Liebe, die in der Kritik gerne Neues vom Alten unterscheiden wollen, erwähne ich, dass ich bekannte Merkmale zusammengestellt und verglichen habe. Ich vermute, dass meine Ausführungen eine Reihe von Fragen nach sich ziehen werden, deren Beantwortung umfangreichere Bearbeitungen erheischen wird.

Uj búzavirág-keverékfajok.

Neue *Centaurea*-Bastarde.

Von Professor **Wagner János** tanártól (Arad).

Egy táblával. — Mit einer Tafel.

Centaurea Mágócsyana J. WAGNER, (*banatica* [ROCH.] × *indurata* JANKA).

Évelő. Szára 30—50 cm. magas, egyenes vagy tövén kissé lefekvő; szögletes, barázdált, egyik oldalán, kivált töve felé biborszímmel befuttatva, érdes és pókhálós; kevés (4—8) ágú. Ágai 5—8 cm. hosszúak, ritkán hosszabbak és rendesen egyfészkek.

Leveli vaskosak, durva tapintatúak; az alsók nyelesek, a felsők ülők. Többnyire visszás tojásalakúak, tompa csúcsúak és durván fogasak. Az alsóbbak 7—9 cm. h., 2.5 cm. sz.; a felsőbbek 2—2.5 cm. h. és 0.5—1 cm. sz. Sötétzöld alapszínük apró sertéktől szürkés, visszajuk — kivált fiatal korban — pókhálósan molyhos.

Fészke nagy, herbarium példányokon mérve hossza 15 mm., szélessége 20—23 mm., élő állapotban csaknem gömbölyű.

A pikkelyek körme hosszában rovátkolt, a függelékektől fedett.

Ausdauernd. Stengel 30—50 cm. hoch, gerade oder am Grunde niederliegend; kantig, gefurcht, auf einer Seite, besonders gegen den Grund hin purpurroth überlaufen; rauh u. spinnwebig. Wenig verzweigt. Die 4—8 Zweige 5—8 cm. lang, selten länger u. meistens einköpfig.

Blätter derb, die unteren gestielt; die oberen sitzend. Zumeist verkehrteiförmig, stumpf und grob gezähnt. Die unteren sind 7—9 cm. l., 2.5 cm. breit, die oberen 2—2.5 cm. l. u. 0.5—1 cm. breit. Ihre dunkelgrüne Farbe ist von kurzen Borsten graulich, die untere Seite besonders in der Jugend spinnwebig-wollig.

Blüthenkopf gross. In getrocknetem Zustande gemessen 15 mm. l., 20—23 mm. breit; an lebenden Exemplaren fast kugelrund.

Die Nägel der Schuppen sind vertieft gestreift, von den An-

Függelékek barnásak, szélük felé szalmasárgák. A külsők és középsők függeléke erősen megnyújtott háromszögű. A szélen szabályosan, fésűsen rojtzott. A belsők szélesen hártványasak, hártványuk szabálytalan nyalábokra hasadt, esúcson kicsípett tollas gerinccel. Szélük hajszálvékony cafrangokkal. A legbelső függeléke lekerekített, sekélyen és szabálytalanul rongyolt.

Párta pirosas lilaszínű, a szélők sugarasak. Kaszatja 3 mm. h., füstszínű, bóbitája nincs. Virít augusztustól októberig. Tevérszik Versecz szőlői között.

Elnevezem barátom: dr. MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR egyetemi tanár nevérol. tiszteletem jeléül.

A *C. Mágócsyana*, noha természetében inkább a *C. banaticá*-ra emlékeztet is, mégis egyebekben mindenképpen a két szülője között foglal helyet. Ezért úgy az egyik, mint a másik szülőjétől könnyen is különböztethető meg.

Igy erősen tér el a *C. banaticá*-tól (egyáltalán a *Jaccák*-tól) fészekpikkelyeinek alkotásában. Még a középső pikkelyek függelékei is szabályosan, fésűsen rojtzottak és erősen megnyújtottak, holott a *banatica* pikkelyfüggelékei közül esakis a legkülsőbb, a többinél jóval kisebb pikkelyek függeléke szabályosan cafrangos; a nagyobbak széles hártvája pedig csak szabálytalan rongyokra osztott.

A *C. indurata*-tól feltűnően különböztetik széles, sötétzöld,

hängseln verdeckt. Die Anhängsel sind bräunlich, gegen den Rand hin strohgelb. Die der äusseren u. mittleren sind stark verlängert, 3-eckig, regelmässig kämmig gefranst. Die der inneren sind breithäutig, oben ausgerandet; am Raude ungleichmässig getheilt, die einzelnen Theile haarfein gefranst, der verlängerte Theil des Mittelnerve federig. Die der innersten sind abgerundet, unregelmässig u. sehr schwach gefranst.

Blumenkronenröhren pfirsichroth; die äusseren strahlend. Frucht 3 mm. l., rauchfarbig, Pappus fehlt. Blüht von August bis Oktober. Sammelte diesen neuen Bastard zwischen Weingärten bei Versecz und benenne ihn zu Ehren meines Freundes des Herrn Univ. Prof. dr. Alexander MÁGÓCSY-DIETZ.

C. Mágócsyana erinnert ihrem Habitus nach mehr an *C. banatica*, steht aber sonst in jeder Beziehung in der Mitte zwischen beiden Eltern; kann demzufolge von beiden Arten sehr leicht unterschieden werden.

Selbst die Anhängsel der mittleren Schuppen sind regelmässig federig gefranst, stark verlängert, dadurch von *banatica* (auch von den andern *Jacca*-Formen) streng verschieden. Bei letzterer sind höchstens die äussersten viel kleineren Anhängsel regelmässig kämmig gefranst; die andern sind aber nur in unregelmässige Fetzen zerschlizt.

Von *C. indurata* ist dieser Bastard besonders durch dunk-

tompább levelei, a jóval rövidebb pikkelyfüggelékek, melyek közül a legbelsőbbek mindinkább szélesebb, fölül kicsipett hártyaíval vannak kitüntetve.

A *C. Mágócsyana* legjobban közelíti meg a *C. spuria* KERN-t és az alább ismertetett *C. Márkianá-t*; mindkettőtől azonban szintén feltűnő módon különbözik.

A *C. spuria*-tól eltér szélesebb, durvább leveleiben, nagyobb, gömbölyűbb fészkeiben, sokkal jobban megnyújtott külső és középső pikkelyfüggelékeiben, ezek középső, osztatlan része testesebb; a pikkelyfüggelékek hártvás részének alakjában, mely semmi esetre sem *pannonica*, hanem *banatica* jelleg, t. i. a hártya aránylag szélesebb, csúcsos kicsipett és e mélyedésből nyúlik ki a függelék tollas része; végül abban, hogy termésének bóbítaja nincsen.

A *C. Márkianá*-tól abban különbözik, hogy levele rövidebb, tompább, sötétebb zöld, jóval vaskosabb és durvábban fogazott; fészke gömbölyűbb, külső pikkelyfüggelékeinek a középrésze testesebb és hajszálsallangjai valamivel vastagabbak. Termésén bóbíta soha sincs, holott a *C. Márkiana* termésének egy részén rövid bóbíta is található.

Hogy a *C. Mágócsyana* végre feltétlenül a *C. banatica* és *C. indurata* és nem más fajok keveredéséből keletkezett, a követezőkből tűnik ki: Ugy a *banatica*, mint az *indurata* nem magas termetű. Mindkettőt jellemzi a vaskosabb, sötétebb alapszínű levél. A széles, nem igen nagy, csúcsos kicsipett, szabálytalan

lere, stumpfere Blätter, bedeutend kürzere Anhängsel und die breithäutigen, oben ausgerandeten Anhängsel der innern Schuppen gut gekennzeichnet.

C. Mágócsyana steht jedenfalls *C. spuria* KERN. und der nachfolgend beschriebenen *C. Márkiana* am nächsten, kann aber auch von diesen beiden Arten leicht unterschieden werden.

C. Mágócsyana hat breitere, derbere Blätter als *spuria*, grössere kugelförmige Blütenköpfe; die Anhängsel der äusseren u. mittleren Schuppen sind mehr in die Länge gezogen, haben ein bedeutend breiteres Mittelfeld; der häutige Theil der inneren Anhängsel ist mehr ausgerandet und aus dieser Ausbuchtung ragt das federige Ende des Mittelnerv's hervor; auch hat die Frucht keinen Pappus.

C. Márkiana gegenüber kennzeichnet diese Art ihr kürzeres, stumpferes, derberes, dunkler gefärbtes u. gröber gezähntes Blatt; der mehr abgerundete Blütenkopf, das breitere, längere Mittelfeld der Anhängsel; auch sind die Fransen nie so haarfein wie bei *Márkiana*. Die Früchte der letzteren Art haben auch mitunter einen kurzen Pappus.

Dass *C. Mágócsyana* unbedingt der Combination *C. banatica* ROCH. \times *C. indurata* JANKA und nicht etwa einer anderer verwandter Arten entspricht, erhellt zweifellos aus ihren Merkmalen. Beide Elteru sind nicht besonders hochwüchsig; derbe Blätter mit dunkler Grundfarbe haben auch alle beide. Das breite

rongyokra hasadt és apró, hajszálfinoman rojtzott hártyás függeléket a *banaticá*-tól örökölte. A külső pikkelyek függelékének testesebb gerincét az *induratá*-tól nyerte. Mindkettő nagyfejű, azért van a *C. Mágócsyana*-nak különösen nagy fészke. A pikkelyek a sajátos szalmasárga színüket is — úgy látszik — az *induratá*-tól kapták, legalább a temesmegyei egyebütt*) gyűjtött *indurata* példányaim fészkeszínének szalmasárga árnyalata meglepően hasonlít a *C. Mágócsyana* pikkelyzetének a színéhez.

Centaurea Márkiana J. WAGN. (*C. banatica* [ROCH.] × *stenolepis* KERN.).

Évelő. Termete inkább a *Centaurea stenolepis* természetéhez közeledik. Magassága 80—100 cm. Szára egyenes, szegletes, barázdált, érdes, pókhálósan szőszös. Közepétől ágas, kevés — 12 ágú. Ágai — 20 cm. hosszúak, 1—2 fészkek. Tő- és alsó szárlevelei hosszú nyelűek, a felsők ülők. A szárlevelek kerülékesek, mindkét végük felé kihegyesedők. Az alsók — 12 cm. h., 4—5 cm. sz.; a felsők 3 cm. h., 1 cm. sz.; merev tapintatúak, de vékonyak; legalább vékonyabbak, mint a *C. banatica*, *indurata* és *Mágócsyana* levelei. Világosabb zöld alapszínnel szürkésék, érdesek és fiatal korban, kivált visszajukon molyhosak. Fészke körülb. akkora, v. kevéssel kisebb, mint a *C. banatica* fészke. Herbarium példányon mérve 15 mm. h., 13 mm. sz.; tojásalakú. A pikkelyek körme fedett. A kül-

— nicht zu grosse — oben ausgerandete, unregelmässig geschlitzte, haarfeingefranste häutige Anhängsel kennzeichnet besonders *banatica*: die in die Länge gezogenen breiten Mittelfelder der äusseren Anhängsel weisen auf *indurata* hin. Beide sind grossköpfig, darum hat *C. Mágócsyana* besonders grosse Blütenköpfe: selbst die eigenartige strohgelbe Farbe ist überraschend ähnlich der Farbe von *indurata*-Köpfen, welche ich auch anderwärts, im Temeser Komitate z. B. bei Keresztes beobachtete.

Ausdauernd. Gleich ihrem Habitus nach der *C. stenolepis*. Stengel 80—100 cm. h., aufrecht, kantig, gefurcht, rauh u. spinnwebig wollig. Von der Mitte an verzweigt; wenig — bis 12ästig. Äste bis 20 cm. l., 1—2köpfig. Die unteren Blätter sind langgestielt, die oberen sitzend. Stengelblätter elliptisch beiderseits verschmälert. Die unteren bis 12 cm. l., 4—5 cm. br., die obersten 3 cm. l., 1 cm. br., fühlen sich ziemlich steif an, sind aber dünn, wenigstens dünner als bei *banatica*, *indurata* u. *Mágócsyana*. Ihre Grundfarbe ist heller grün, sie sind rauh u. besonders an der unteren Seite, hauptsächlich im jugendlichen Alter spinnwebig-wollig. Blütenköpfe beiläufig so gross od. etwas kleiner als bei *C. banatica*. An getrockneten Exemplaren gemessen 15 mm. l., 13 mm. br., eiför-

*) p. o. Keresztes mellett.

sők függeléke szabályosan, fésűsen rojtozott, vékony része hajszálsallangoktól tollas.

A belsek széles, középen kicsipett hártájja szabálytalan rongyokra szakadt, a mélyedé-
ből pedig kinyúlik a tollas közép-ér. A legfelsők kerekdedek és igen kevésbé rongyos élűek. A párta pirosas lila; a szélső virágok sugarasak.

Virít augusztustól októberig. Terem erdőszélen a verseci hegvidéken. Szurduk mellett¹⁾ is szedtem (Krassó-Ször).

Elnevezem felejthetlen volt tanárom, dr. MÁRKI Sándor egyetemi tanár tiszteletére.

HAYEK Á. az ausztriai, magyarországi búzavirágokról írt remek művében a *C. spuria* KERN.-ről következőképpen nyilatkozik: «*C. spuria* A. KERN. kétségtelenül a *C. pannonica* HEUFF. és *stenolepis* KERN. keverékfaja.» Csillag alatt megjegyzi azonban, hogy egynémely példája esetleg a *C. banatica* × *stenolepis* összetételnek felel meg.

A BORBÁS auctoritására idézett termőhelyek (pl. Herkulesfürdő) okvetlen föltűntek neki. Herkulesfürdő mellett biztosan nem nő a magyar Alföld sik területeire jellemző *C. pannonica* (HEUFF.). Kizártnak tartom, hogy

mig; die Nägel der Schuppen von den Anhängseln verdeckt. Die äusseren Anhängsel regelmässig kümig gefranst, das freie Ende des Mittelnerv's federig.

Die breithäutigen Anhängsel der inneren Schuppen sind in ungleiche Theile zerschlitzt, oben ausgerandet u. aus dieser Randung ragt das haarfein gefiederte Ende des Mittelnerves hervor. Die innersten sind rundlich und sehr wenig eingerissen. Blumenkronenröhren pfirsichroth; äussere strahlend.

Blüht von August bis Oktober. Sammelte diesen Bastard auf dem Versecer Gebirge am Waldesrande, auch bei Szurduk¹⁾ (Com. Krassó-Ször).

Ich benenne die Art zu Ehren meines unvergesslichen Professor's Dr. Alexander MÁRKI.

A. HAYEK spricht sich in seinem trefflichen Werke (Die oesterr.-ungarischen *Centaurea*-Arten) über *C. spuria* KERN. folgendermassen aus: «*C. spuria* A. KERN. ist zweifellos eine Hybride zwischen *C. Pannonica* (HEUFF.) und *stenolepis* KERN.» fügt aber in der Fussnote hinzu, dass einige Exemplare möglicherweise der Combination *banatica* (ROCH.) × *stenolepis* KERN. entsprechen.

Die von BORBÁS citierten Standorte (z. B. Herkulesfürdő) mussten ihm jedenfalls auffallen; denn bei Herkulesfürdő wächst die für die ungarische Tiefebene charakteristische *C. pannonica* ganz gewiss nicht. HAYEK kann

¹⁾ Az e vidékről említett «*spuria* KERN.» valószínűleg ide tartozik. «*C. spuria* KERN.» aus dieser Gegend gehört wahrscheinlich hierher.

HAYEK oly keverékfajt látott volna, mely a *C. stenolepis*-nek a mi vidékünkön termő *Jacea*-csoportbeli (ez esetben *banatica*) búzavirág egymásra hatásából állott elő. Okvetlen felismerte volna a *C. banatica* bélyegeit a keverékfajon is és nem elégedett volna meg a csillagos megjegyzésével. HAYEK szép művében nagyon pontosan, szigorúan és igazságosan jár el a keverékfajok elbírálásában, éppen azért nem tudom fent idézett észrevételét arra magyarázni, hogy a *banatica* × *stenolepis* összetétel egyszerűen a *C. pannonica* × *stenolepis* kombinációhoz csatolandó, ez nemcsak hogy nem felelne meg az igazságnak, de nem is volna következetes eljárás. Amíg a *C. banaticá*-t a *C. pannonicá*-tól elválasztjuk, azt pedig a jövőben még annál inkább fogják megcselekedni: addig meg kell különböztetnünk a *banatica* × *stenolepis* keverékfajt is a *C. pannonica* × *stenolepis* kombinációtól. Hogy a *C. pannonica* HEUFF. helyesebb neve nem volna-e az *argyrocoma* WALLR., az e tekintetben egészen másodrendű kérdés.

C. Márkiana semmi esetre sem lehet *C. pannonica* × *stenolepis*, mert *C. pannonica* nem tenyészik Magyarországon déleleti hegyvidékén. Viszont *C. spuria* KERN. nem lehet egyenértékű a *C. banatica* × *stenolepis* kombinációval, mert Szt.-Endrén, hol a *C. spuria*-t felfedezték, a *C. banatica* nem fordul elő.

C. Márkiana különben jellemvonásaiban is lényegesen tér el a *C. spuria*-tól. *C. Márkiana* rendszerint magasabb termetű,

unnögglich eine Combination der *stenolepis* mit einer Flockenblume aus der *Jacea*-Gruppe (in diesem Falle *banatica*) unserer Gegend gesehen haben, er hätte die Einwirkung der *C. banatica* erkannt u. hätte sich mit seiner Fussnotenbemerkung nicht begnügt. HAYEK geht in seinem Werke mit den Hybriden peinlich streng und gerecht vor, ich kann eben darum seine Bemerkung nicht so auffassen, dass die Combination *C. banatica* × *stenolepis* einfach zu *C. pannonica* × *stenolepis* zu ziehen ist, dies würde nicht nur der Wahrheit nicht entsprechen, es wäre auch inconsequent. So lange *C. banatica* von *C. pannonica* getrennt wird, was in der Zukunft jedenfalls öfters der Fall sein wird als bisher: muss auch der Bastard *banatica* × *stenolepis* von *pannonica* × *stenolepis* unterschieden werden. Ob *C. pannonica* nicht richtiger *argyrocoma* WALLR. genannt wird, ist in unserem Falle ohne Belang.

C. Márkiana kann übrigens keinesfalls *C. pannonica* × *stenolepis* sein, da *pannonica* auf dem südöstlichen Gebirge Ungarns nicht vorkommt. *C. spuria* KERN. kann aber der Verbindung *C. banatica* × *stenolepis* keinesfalls entsprechen, da bei Szt.-Endre *C. banatica* nicht vorkommt.

C. Márkiana ist aber auch in ihren Merkmalen von *spuria* trennbar. *C. Márkiana* hat einen zumeist geraderen, höheren

Wagner J. } Új búzavirág-keverékfajok.
 } Neue Centaurea-Bastarde

A képek megnevezése. — Erklärung der Abbildungen.

Figur 1. kép:	Schuppen	von	<i>Centaurea indurata</i>	JANKA	pikkelyei
« 2. «	Eine Mittel-Schuppe	«	«	<i>banatica</i>	ROCH. közepső pikkelye
« 3. «	«	«	«	<i>pannonica</i>	HEUFF. «
« 4. «	Schuppen	«	«	<i>Mágócsyana</i>	J. WAGN. pikkelyei
« 5. «	«	«	«	<i>Márkivna</i>	J. WAGN. «
« 6. «	Blüthen-Kopf	«	«	<i>Mágócsyana</i>	J. WAGN. fészke
« 7. «	«	«	«	<i>Márkivna</i>	J. WAGN. «

levelei szélesebbek, fészkei valamivel nagyobbak (a *banaticá*-nak is ugyanis jóval nagyobb fészke van, mint a *pannonicá*-nak és HAYEK méreteibe sajtóhiba csúszott. A *pannonica* méretei nála 15 mm. h., 12 mm. vastag, a *banatica* méretei 13 mm. h., 11—12 mm. vastag. Ez az arány hibás, ő maga is mondja i. művének más helyén, hogy a *banatica* fészkei nagyobbak).

Hártyás függelékei aránylag szélesebbek, kicsípettek, a mélyedésből kinyúlik a tollas gerinc. A *spuria* függelékei egyenletesebben kihegyzettek s a hártya egyenletesen fut be a tollas végébe.

A *C. Márkianá*-t sem a *banaticá*-val, sem a *stenolepis*-sel nem lehet összetéveszteni. A sokkal cafrangosabb és szabályosabban hasadt pikkelyfüggelékek feltűnő módon különböztek a *banaticá*-tól (és bármely más «*Jacca*»-féléstől), a sokkal rövidebb függelékek, melyek közül a belsők széles hártvásak és kanálalakúak, jellemzik a *stenolepis*-sel szemben. Levelei is mindig rövidebbek, kevésbé kihegyzettek, mint a *stenolepis*-éi.

C. Márkiana az *induratá*-tól is szembetűnően tér el. Függelékei rövidebbek, középső mezőjük (a külsőké) nem oly széles, nem annyira nyújtott, a belsők szélesen hártvásak. Levelei szélesebbek, vékonyabbak, nem oly molyhosak. Termete is magasabb és termésének gyakran bóbítája is van.

A *C. Mágócsyaná*-tól való eltérést lásd annál.

Wuchs, breitere Blätter. Ihre Blütenköpfe sind etwas grösser (*banatica* hat nämlich durchschnittlich bedeutend grössere Köpfe als *pannonica*, in die Maasse HAYEK's ist ein Druckfehler geschlichen. Er gibt bei *pannonica* 15 mm. l., 12 mm. br., bei *banatica* 13 mm. l., 11—12 mm. br. an, auch er sagt aber am a. O., *banatica* sei grossköpfiger als *pannonica*).

Die häutigen Anhängsel sind verhältnissmässig breiter, ausgerandet mit federiger Spitze in der Randung. Bei *spuria* sind die Anhängsel gleichmässiger zugespitzt; die Häute verlaufen gleichmässiger in den federigen Mittelnerv.

C. Márkiana kann weder mit *banatica*, noch mit *stenolepis* verwechselt werden. Die viel regelmässiger kämmigen Anhängsel mit federigem Mitteltheile trennen selbe auffallend von *banatica* (u. verwandten Formen), die um vieles kürzeren, an den inneren Schuppen stark häutigen, löffelförmigen Anhängsel kennzeichnen sie auffallend von *stenolepis*. Auch sind die Blätter immer mehr verkürzt als bei *stenolepis*.

C. Márkiana ist auch von *indurata* leicht zu unterscheiden; die Anhängsel sind nämlich bedeutend kürzer, ihr Mittelfeld ist nicht so breit, nicht so verlängert, die inneren sind breiter, häutig; die Blätter sind breiter, dünner, nicht so filzig, ihr Wuchs ist bedeutend höher, hat auch oft einen Pappus, wenigstens angedeutet.

Den Unterschied von *C. Mágócsyana* siehe bei dieser Art.

ZOBODAT - www.zobodat.at

Zoologisch-Botanische Datenbank/Zoological-Botanical Database

Digitale Literatur/Digital Literature

Zeitschrift/Journal: [Ungarische Botanische Blätter](#)

Jahr/Year: 1903

Band/Volume: [2](#)

Autor(en)/Author(s): Wagner Janos [Hans]

Artikel/Article: [Uj búzavirág-keverékfajok. Neue Centaurea-Bastarde.
281-288](#)